

Несиба Палибрк-Сукић
Градска библиотека Панчево
nesiba@biblioteka-pancevo.org.rs

Путовање у Севастопољ

Севастопољ (на грчком језику – величанствени град, град славе), у 23 залива на југозападу Кримског полуострва, заузимају војни објекти и стамбени блокови на тери-

Данашњи град је основан 1784. године и налази се у предгорју Крима у долини реке Салгир. Од 4. до 3. века пре нове ере, овде се налазио грчки скитски град, вероватно престоница позносцитске државе. За време владавине кримских Татара, ту је поникла нова престоница, резиденција Калги-султана и градић Ак-Мечет (Бела џамија). Кроз Симферопол смо прошли касно ноћу колима. Циљ је био Севастопољ, удаљен 100км од Симферопоља.

Са научног скупа

торији од преко хиљаду квадратних километара. Севастопољски залив највећи је на Црном мору и трећи у свету по стратешком положају, после Хонгконга и Сиднеја. Град је основан 1783. године као војна база Руске морнарице у време Катарине II и он је, заједно са целим Кримом, 1954. године потпао под административну управу Украјине. Читав регион има 400.000 становника, а сам град око 350.000. Севастопољ је два пута ушао у историју као град херој. Први пут у Кримском рату 1854–1855, други пут у Отацбинском рату 1941–1945. године, када је био под опсадом 250 дана. Оба пута град је био сравњен са земљом.

Значајне личности руске историје и културе везујемо за овај град: царицу Катарину II, генерала А. П. Суворова, П. С. Нахимова, В. А. Корнилова, М. П. Лазарева, Ф. Ф. Ушакова, писце Лава Николајевича Толстоја, Антона Павловича Чехова и Ану Ахматову. На територији Севастопоља налази се на стотине археолошких, историјских и културних споменика, почев од раног палеолита, па све до данашњих дана. Године 422–423. пре нове ере, на западној обали, основан је старогрчки град Херсон. Град је у 14. веку порушен и спаљен у рату са Монголима-Татарима. У време када је Севастопољ основан, на обали су се налазила два татарска села: Инкерман и Ахт-Јар.

15. јун

Авионом компаније *Аерофлот-Норд* слетела сам у Симферопол, главни град аутономне републике Крим.

16. јун

Мој домаћин, Александар Зубарев, директор Музеја болнице Руске морнарице (лекар), главни организатор симпозијума на који сам позвана,¹ води ме у цркву Светог Николе, где од протојереја Георгија Пољакова добијам на поклон књигу *Војно свештенство Русије*.

Из цркве Св. Николе одлазимо у Бахчисарај – резиденцију кримских канова династије Герајев

(530–1783). Дворац заузима простор од четири хектара. У центру се налази правоугаоно двориште. Преко пута дворца уздиже се велика џамија са два минарета, коју је 1763. године осликао ирански уметник Омер. Иза дворца смештено је велико гробље татарских канова са два турбета (маузолеја), споменика архитектуре 16. и 18. века, гробнице 13 кримских канова, а иза гробља уздижу се две куполе купатила из 16. века. Занимљива је мала дворска џамија. Власт кримских канова била је ограничена вишим саветом кримских феудалаца – Диваном – због којег је у 16. веку изграђена сала савета и суда. Талентовани уметник Омер није осликао само

¹ Градска библиотека Панчево и Музеј болнице руске морнарице у Севастопољу већ дужи време размењују информације и публикације које се тичу руске емиграције у Србији. Резултат те сарадње био је и позив Министарства одбране Руске Федерације и Музеја Војно-поморске клинике из Севастопоља ауторки овог текста да учествује у раду Шесте међународне научне конференције поводом 225. годишњице оснивања Војно-поморске клинике Руске морнарице. Конференција је одржана у Севастопољу, јуна месеца 2008. године, а тема је била „Историја Севастопољске болнице Руске морнарице – непознате странице“.

Ауторка је имала реферат посвећен Руској болници у Панчеву („Руска болница – културна историја Панчева и Севастопоља“). Наиме, целокупан персонал Севастопољске болнице Руске морнарице 1920. године (после грађанског рата у Русији), евакуисан је у Србију. Неки лекари дошли су у Панчево и ту основали Руску болницу, тако да се поменути реферат односи на заједничку историју ова два града. Рад је на руском језику објављен у Севастопољу у јубиларном зборнику *Весник морској лекара*. Објављујемо извод из дневника наше колегинице у којој је посебна пажња посвећена библиотекама у Севастопољу.

дворац, него је учествовао и у градњи, а њему се приписује и градња познате „Фонтане суза“, која је 1821. године послужила Пушкину као инспирација за чувену поему *Бахчисарајска фонтана*.

17. јун

Данашњи дан посвећен је обиласку града, посети Музеја и библиотеке Руске војне морнарице, затим посети Музеја херојске одбране и ослобођења Севастопоља. Овај музеј настао је на основу два историјско уметничка дела – Панораме „Одбрана Севастопоља 1854–1855“² и Диораме „Освајање Сапун-горе 7. маја 1944.“. У саставу музеја су и Одбрамбена кула Малаховог кургана, Спомен дом (музеј) севастопољских илегалца 1942–1944, црква Светог кнеза Владимира – гробница славних адмирала Руске Империјалске флоте. Музејски фонд се састоји од 120 хиљада експоната који сведоче о историји Севастопоља од оснивања, 1783. године, до данашњих дана. Обилазимо и легендарни Малахов курган, где је у Кримском рату вођена битка 6 јуна 1855. године, у којој је учествовао, као добровољац, Л. Н. Толстој.

18. јун

Данас одлазимо у Херсон, стари грчки град, који се налази на територији савременог Севастопоља, основан 528. године пре наше ере. Рано хришћанство овде се јавило у 3. веку нове ере. До 9. века, основни тип хришћанског храма била је базилика. На основу археолошких истраживања, започетих 1827. године, утврђено је да су најзначајнији хришћански храмови Базилика из 5. века („Уваровска“), Базилика у базилици (6. и 10. век), Средњовековна базилика (ископине из 1935. године). На главном тргу старогрчког града Херсона пронађени су остаци три храма. Један од њих припада 10. веку и сматра се местом крштења Великог кијевског кнеза Владимира. Од 1850. до 1924. године, овде је постојао Херсонски мушки манастир. Градња цркве Светог Владимира започета је 1861. године. Посвећена је првом крштења Русије и крштењу Светог равноапостолног Великог кнеза Владимира у Херсону 988. године. Грандиозни храм се уздиже 34 метра над морем изнад старих порушених храмова. Храм је пројектовао архитекта Д. М. Грим, а градио се 30 година. Данас, поред сачуваних зидина старог храма (после многобројних великих страдања), црква је у потпуности обновљена 2001. а освећена 2004. године.

Након обиласка цркве Светог Владимира одлазимо у музеј, где имамо прилику да видимо малу збирку византијских икона израђених од камена (стеатита). Међу стотину блиставих експоната, сакупљених 1997. године у Метрополитен музеју у Њујорку, на изложби „Слава Византији“, част да буде њен заштитни знак има-

ла је мала камена (стеатит) икона из Херсона „Три света војника“.³

19. јун

Први дан конференције протекао је у окупљању учесника у Официрском дому, где су по традицији одржани поздравни говори учесника, уручени поклони домаћину, затим је уследио свечани концерт и коктел све до седам сати увече. Ја сам присутне поздравила у своје име, у име историчара Србије, града Панчева, Градске библиотеке и организатору поклонила две публикације: *Књига и библиотека код Срба у Средњем веку* (издање наше Библиотеке), *Индустријска архитектура Панчева* (издање Завода за заштиту споменика културе Панчево) и CD са српском музиком.

20. јун

Другог дана конференције наша историјска секција заседала је у Дому културе Црноморске филијале Државног универзитета „М. И. Ломоносов“. Читање реферата уследило је након поздравног говора директора Црноморске филијале МГУ „М. И. Ломоносов“, начелника В. А. Трифонова и поздрава начелника 1472 ВМК Санаторијума, Александра Степановича. Имали смо прилику да чујемо 33 реферата који се односе на до сада непознате странице руске историје.⁴

Следи коктел, здравнице, дружење, кримско вино, руска вотка, кавијар, риба... Након свега одлазимо у Санаторијум и Музеј, радно место нашег драгог домаћина Александра Зубарева. Наше мало друштво (сада смо веома блиски), госпођа Олга са мужем и Павел Науменко из Черњигова, приређују ми опроштајно вече на обали мора уз шампањ. Након ритуалног потапања морнарских мајица у Црно море, добијамо по једну на поклон.

Библиотеке у Севастопољу

Крајем 19. века у Севастопољу је било осам библиотека, међу којима је најстарија Морнаричка основана

³ Стеатит је камен разних нијанси, од сивоплаве и зелене до тиркизне. Лако се обрађује, што су својевремено учили византијски мајстори, користећи га за израду малих икона. Иконе су бојене златом и јарким бојама. Њих су врло радо набављали разни слојеви византијског друштва, али су посебно биле популарне у византијским војним крутовима. Вероватно су због тога на њима често рађени ликови светих војника: Георгија Победоносца, Димитрија Солунског и Теодора Стратилата. Оне се јављају као црквене и кућне светиње, а носиле су се и у медаљону око врата. На Херсонском археолошком локалитету пронађено је 12 каменних стеатитских икона Богородице и других светих. Неке од њих израђене су у радионицама Константинопоља и Солуна. Стеатити су преко Херсона доспели у Русију и, заједно са многим другим херсонским предметима, били узор месним мајсторима. Време је са икона избрисало боју и позлату, али није избледела њихова очаравајућа лепота. Кроз неколико векова, оне су се појавиле у новом облику, у блиставој природној лепоти стеатита, при чему се снажније указала њихова уметничка израда. (Татјана Јашева, *Византијскије сивајшишове икони* (Телескоп), 3).

⁴ Издајемо неке значајније реферате: о медицинским установама на тему „Три века Санкт Петербурга“ - говорио је В. В. Јаковљев, представник Факултета филологије и уметности Државног универзитета у Санкт Петербургу. Затим је са својим рефератом наступила гошћа из Француске, Олга Сиделникова-Вербицка. Она нам је представила своју књигу о породици Манастирових. Затим је уследио мој реферат о Руском санаторијуму у Панчеву. О руским лекарима у Бизерти веома занимљиво је излагао Павле Науменко из Черњигова. О настанку Севастопољског морског санаторијума крајем 19. века говорио је историчар А. Б. Богданов. О генералу Врангелу у Грађанском рату излагао је В. Б. Лобанов из Санкт Петербурга, а о лекарима Црноморске морнарице у Белом Покрыту говорио је професор са Сумског државног универзитета, Васиљев К. К.

² Панорама – „Одбрана Севастопоља 1854–1855“ – познато уметничко дело, чији је аутор сликар ратних приказа Франц Алексејевич Рубо, посвећена је херојској одбрани Севастопоља у време Кримског рата (рат који се водио за превласт на Блиском истоку између Енглеске, Француске и Турске, на једној страни, и Русије на другој). Дело је настало у Минхену, где је уметник на њему радио три године. Панорама је 1905. године постављена у специјално изграђеном павиљону који је у Севастопољу пројектовао архитекта С. В. Бељајев.

(А. Баранова и И. С. Попова, *Музеј героической обороны и освобождения Севастополя* (Симферополь: СВІТ, 2007), 8).

1822. године.⁵ Сто година касније, 1923, у граду је било пет библиотека, да би пред почетак Другог светског рата тај број нарастао на 36. Међу њима су највеће Морнаричка библиотека „Адмирал М. П. Лазарев“ Дома официра Црноморске морнарице Руске Федерације и Централна градска библиотека „Лав Николајевич Толстој“.

У библиотеци Руске војне морнарице

Библиотека „Лав Николајевич Толстој“ у Севастопољу оформљена је од књига које су приватна лица поклонили библиотеци. Са радом је почела у јануару 1901. године. Ова библиотека данас је савремени информациони и културни центар, и једна је од већих државних библиотека. У свом фонду поседује око 300 хиљада књига, часописа и других врста библиотечке грађе. Библиотека годишње добија око 130 наслова дневне штампе и више од 400 часописа. Богати фонд користи око 19 хиљада читалаца, којима се годишње пружи око 400 хиљада информација.

У књижевно-музичкој сали, библиотека организује сусрете с писцима, песницима, приказе нових издања и књижевно-музичке вечери.

Компјутеризација рада у библиотеци започета је 1995. године. Урађен је електронски каталог са 70 хиља-

да записа, аутоматизована је база података корисника. Општа електронска база података садржи око 150 хиљада записа, при чему је омогућен приступ корисницима библиотеке, а такође и приступ Интернету.⁶

Од 1999. године, у Севастопољу постоји 195 библиоте-ка, рачунајући огранке, са књижном фондом од 7 милиона публикација. Њихове услуге користи више од 250 хиљада читалаца. Године 1971, државне јавне библиотеке први пут су обједињене у два централизоване библиотечке система (ЦБС) – за одрасле и децу. У ЦБС за одрасле улази Централна библиотека „Лав Николајевич Толстој“ и њена 42 огранка. Књижни фонд се састоји од 1,5 милиона примерака. Читалаца има више од 100 хиљада. ЦБС за децу чини централна библиотека „А. Гајдар“, са 17 огранка и књижном фондом од 520 хиљада књига и 55 хиљада корисника.

Долазимо у посету највећој библиотеци у Севастопољу, Морнаричкој библиотеци „Адмирал М. П. Лазарев“ Дома официра Црноморске морнарице Руске Федерације. Овде нас већ очекују директор Николај Иванович Краснолицки и библиотекар. Успостављамо сарадњу са библиографским одељењем и библиографом Светланом Петровном Карповом. У њиховом Интернет клубу прегледамо сајт *Панчевачког читалишта* и наше би-

блиотеке у Панчеву. Историја Морске библиотеке тесно је повезана са историјом Црноморске морнарице. Њен оснивач и финансијер одувек је била Морнарица. Основана 1822. године, библиотека је недавно обележила 185. годишњицу постојања. Њен фонд оформила је Црноморска Императорска флота, затим преузела Црноморска флота Совјетског Савеза, данас – Црноморска морнарица Руске Федерације. Универзални књижни фонд из свих научних области Морнаричке библиотеке „М. П. Лазарев“ броји 250 хиљада јединица. Библиотека располаже најбољим научним збиркама информативне, научне и књижевне садржине: Историја Руске Црноморске флоте, Историја Крима и Севастопоља, Војна и војно-поморска дела, Морепловство... Главна богатство библиотеке је фонд ретке књиге. Њега чине колекције научне, историјско-културне, уметничке и библиографске вредности, штампане од 12. до 20. века. Њој припада и колекција руских књига 18. века у коју улазе раритетна издања из руске књижевности и лингвистике 19. века, затим велика колекција књига из историје одбране Севастопоља 1854–1855. У колекцији „Таврика“ брижљиво су прикупљене књиге о Криму, чији су понос старински водичи. У колекцију „Севастополина“ ушле су књиге о Севастопољу и Црноморској морнарици четрдесетих и деведесетих година 20. века, међу којима се могу наћи веома ретка издања из времена Другог светског рата.

Фонд војне и војно-поморске литературе 18. и почетка 20. века сврстава севастопољску Морнаричку библиотеку међу најзначајније библиотеке у Русији. Овде се чу-

⁵ „Почетком 20. века руска војна морнарица изградила је веома развијену мрежу библиотека. Већ крајем 18. века у лукама Руске војне морнарице оформљен је значајан број библиотека. Библиотеке које је оснивало Министарство Морнарице при својим школама и установама биле су 'државне' библиотеке, а лучке официрске (морнаричке) 'друштвене', мада нису имале никакве везе са друштвеним јавним библиотекама. Овај термин 'друштвене' односи се на изабрано официрско друштво, уски круг поморских официра и њихових породица (...) Морнаричке ('друштвене') библиотеке су се финансирале из два извора, из официрских прилога (као правило 1% примања) и суме коју је издвајало Министарство Морнарице. Државне и Морнаричке библиотеке разликовале су се и по садржини фонда. Прве садрже првенствено стручну, научнотехничку литературу, сва остала литература сведена је на минимум. Друге, морнаричке, поседовале су и богате фондове сваке друге садржине, уметничке, књижевне, општеобразовне, имајући у виду да је циљ ових библиотека био подизање општеобразовног нивоа руског поморског официрског кадра. До почетка 20. века нису постојала изграђена правила за рад Морнаричких библиотека. Најстарије и највеће морнаричке библиотеке, Севастопољска и Кронштатска, служиле су као образац функционисања осталих Морнаричких библиотека." (Лидия Игоревна Новикова, *Официрские Морские библиотеки*, <http://www.rba.ru/or/comitet/06/9/2pdf> (преузето 1. 9. 2009).)

⁶ Севастопольская центральная библиотека им. Л. Н. Толстого, <http://www.sevtolib.iuf.net/index.php?id=2&PHPSESSID=93d6572> (преузето 1. 9. 2009).

вају војни раритети светског значаја. Овај фонд се веома често представља на изложбама и налази се на располагању научницима из разних области истраживања. Од 1925. године, Морнаричка библиотека је укључена у информациони центар Дома официра Црноморске морнарице. Годишње услуге библиотеке користи 6 хиљада читалаца, а позајмљује се више од 200 хиљада публикација. Библиотека има организовану маркетиншку службу у циљу представљања свог књижног фонда путем презентације књига, књижевно-музичких вечери, манифестације „Дани отворених врата“. Већ 15 година активно ради клуб Љубитеља књиге.

Библиотека поседује и богат фонд савремених издања (и периодике), 66 хиљада библиографских јединица. Он се налази на располагању корисницима у посебној читаоници. Библиографско одељење пружа информације и услуге читаоцима по разним питањима и издаје библиографске приручнике.

Одељење за обраду и каталог бави се набавком нових књига, ради обраду и каталогски опис. Библиотека је у фази увођења електронског каталога. Посебна служба пружа разне друге услуге читаоцима, фотокопирање и позајмљивање књига.

Изазимо из Морнаричке библиотеке са обећањима да ћемо им послати наша издања *Књига и библиошке код Срба у Средњем веку*, *Мошинову Аутобиографију*, *Панчевачко читалиште* и размењујемо адресе.

Бродићем одлазимо у Манастир Свети Климент, а затим се пењемо на средњовековну тврђаву Каламита. Касно увече враћамо се аутобусом у Севастопол. Успут, у продавници купујемо вино, сир, димљену рибу, сметану и пиљмени. У стану излазим на терасу, видим у даљини легендарни Малахов курган.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Яшева, Татьяна. *Византийские стеатитовые иконы*. Телескоп.
2. Баранова, В. А. и И. С. Попова. *Музей героической обороны и освобождения Севастополя*. Симферополь: СВІТ, 2007.
3. Карпова, С. и Е. Барина. *Севастопольская офицерская библиотека*. Севастополь, 2008.
4. Крымский архив. http://www.criera.ru/item_info_big.htm?id=829 (преузето 1. 9. 2009).
5. Музей героической обороны и освобождения Севастополя. *Панорама „Оборона Севастополя 1854–1855 гг.“*. Севастополь: „Издательство Пол – Пресс“, 2005.
6. Новикова, Лидия Игоревна. *Офицерские Морские библиотеки*. <http://www.rba.ru/or/commitet/06/9/2pdf> (преузето 1. 9. 2009).
7. Севастопольская центральная библиотека им. Л. Н. Толстого. <http://www.sevtolib.iuf.net/index.php?id=2&PHPSESSID=93d6572...> (преузето 1. 9. 2009).

Јужна обала Крима

Проспект Морнаричке библиотеке „Адмирал М. П. Лазарев“, Севастопол

Херсон, стари грчки град, ко ји се налази на територији савременог Севастопоља (528. год. п.н.е.).